

De betalingsbalans uitgelegd in niet-technische taal

April 2016

1. Algemeen overzicht

België heeft een zeer open economie. Het is dan ook van vitaal belang om een overzicht te hebben van alle transacties met het buitenland. Deze worden op een gestructureerde wijze weergegeven in de betalingsbalans, een statistisch overzicht van alle transacties tussen ingezetenen en niet-ingezetenen (zie hierna) gedurende een bepaalde periode. Deze periode is meestal een maand, een kwartaal of een jaar. De term “betalingsbalans” is enigszins misleidend: deze balans omvat namelijk niet enkel betalingen, maar ook transacties waar geen financiële tegenprestatie tegenover staat.

Een van de sleutelbegrippen van de betalingsbalans is ingezetenschap: een persoon of onderneming wordt geacht ingezetene te zijn van het land waar het centrum van zijn economische belang ligt. Ruwweg kunnen we stellen dat dit voor particulieren de plaats is waar ze gedurende een jaar of langer verblijven (steeds ongeacht de nationaliteit van de particulier¹). Zo wordt iemand met bijvoorbeeld de Poolse nationaliteit die twee jaar in België komt werken, beschouwd als een Belgische ingezetene. Ondernemingen kunnen we beschouwen als ingezetenen van het land waar ze gevestigd zijn. Ze hoeven geen afzonderlijk wettelijk statuut te hebben om in aanmerking te komen voor ingezetenschap: een in België gevestigd kantoor van een Nederlandse onderneming wordt voor de betalingsbalans als een ingezetene van België aanzien. Supranationale en internationale instellingen worden bij internationale conventie beschouwd als ingezetenen van een (fictief) internationaal gebied en zijn geen ingezetenen van het land waar zij hun zetel hebben. De Europese Commissie is bijgevolg geen ingezetene van België. Daarentegen is een buitenlander die meer dan één jaar bij de Europese Commissie werkt en in België woont, wel een ingezetene. Eenvoudigheidshalve wordt er niet ingegaan op andere uitzonderingen.

De betalingsbalans wordt opgesteld volgens de zesde editie van het betalingsbalanshandboek (Balance of Payments and International Investment Position Manual - [BPM6](#)) van het Internationaal Monetair Fonds (IMF). De hieruit afkomstige internationale standaarden werden omgezet in een [Europese verordening](#).

De betalingsbalans bestaat uit drie grote blokken: de lopende rekening, de kapitaalrekening en de financiële rekening. De lopende rekening heeft betrekking op de reële bestaansmiddelen van een economie. Op de kapitaalrekening worden de kapitaalvorming van niet-geproduceerde niet-financiële activa en de kapitaaloverdrachten geregistreerd. De financiële rekening is de financiële tegenhanger van de transacties in de reële economie en van die in de kapitaalrekening. De betalingsbalans zou dus in evenwicht moeten zijn. De transacties houden elkaar in evenwicht ingevolge het dubbel boekhoudsysteem²: een uitvoer van goederen (lopende rekening) leidt tot een stijging van de vorderingen op het buitenland of een afname van de schulden (financiële rekening). In de praktijk is een evenwicht veeleer een uitzondering dan de regel, wegens het gebruik van verschillende bronnen. Daarom werd een vierde blok toegevoegd: netto vergissingen

¹ Verderop in deze nota wordt met de aanduiding “Belg” het ingezetenschap volgens de betalingsbalans bedoeld, nooit de nationaliteit.

² Elke transactie wordt twee keer geregistreerd, eenmaal aan de creditzijde en eenmaal aan de debetzijde. De som van alle debiteringen zou moeten gelijk zijn aan de som van alle crediteringen. De uitvoer van goederen en diensten, ontvangen inkomens of een toename van de kapitaalrekening worden op de creditzijde geboekt. In de financiële rekening vertegenwoordigt een creditregistratie een afname van de vorderingen of een stijging van de schulden ten aanzien van het buitenland. Een invoer van goederen en diensten, te betalen inkomens of een afname van de kapitaalrekening worden op de debetzijde geboekt. In de financiële rekening vertegenwoordigt een debetregistratie een stijging van de vorderingen of een afname van de schulden tegenover het buitenland.

en weglatingen. Deze restpost wordt berekend door de som van de saldi van de lopende rekening en de kapitaalrekening af te trekken van het saldo van de financiële rekening.

Wat een land netto uitleent of leent, kan worden berekend door de saldi van de lopende rekening en de kapitaalrekening op te tellen. Deze som zou moeten gelijk zijn aan het saldo van de financiële rekening.

Kader 1.1 Structuur van de betalingsbalans

Lopende rekening
- Goederenrekening
- Dienstenrekening
- Primaire inkomensrekening
- Secundaire inkomensrekening
Kapitaalrekening
Financiële rekening
- Directe investeringen
- Portefeuillebeleggingen
- Afgeleide financiële producten
- Overig financieel verkeer
- Reserves
Netto vergissingen en weglatingen

Kader 1.2: Voorbeelden van het dubbel boekhoudsysteem

<p>Een Belgische onderneming verkoopt medicijnen aan een Franse onderneming:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. de goederen gaan van de Belgische naar de Franse onderneming (uitvoer van goederen, credit) 2. de Franse onderneming betaalt de Belgische voor de goederen (stijging van de vorderingen of afname van de schulden tegenover het buitenland, debet) <p>Een Belgische onderneming gaat bij een Franse bank een lening aan:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. de Belgische onderneming krijgt het geld van de Franse bank (stijging van de vorderingen op het buitenland, debet) 2. de Belgische onderneming heeft een schuld ten aanzien van de Franse bank (stijging van de schulden tegenover het buitenland, credit)
--

2. De lopende rekening

De lopende rekening bestaat uit vier subrekeningen: de goederenrekening, de dienstenrekening, de primaire inkomensrekening en de secundaire inkomensrekening³.

³ Vóór de introductie van BPM6 heette de secundaire inkomensrekening "lopende overdrachten". De inhoud ervan bleef grotendeels hetzelfde. Meer informatie over de veranderingen naar aanleiding van BPM6 is beschikbaar op de [website](#).

2.1. De goederenrekening

De goederenrekening omvat alle eigendomsoverdrachten van goederen tussen ingezetenen en niet-ingezetenen. Ze bestaat uit drie rubrieken: de algemene goederenhandel op betalingsbalansbasis, de driehoekshandel en het niet-monetair goud.

Kader 2.1: De goederenrekening

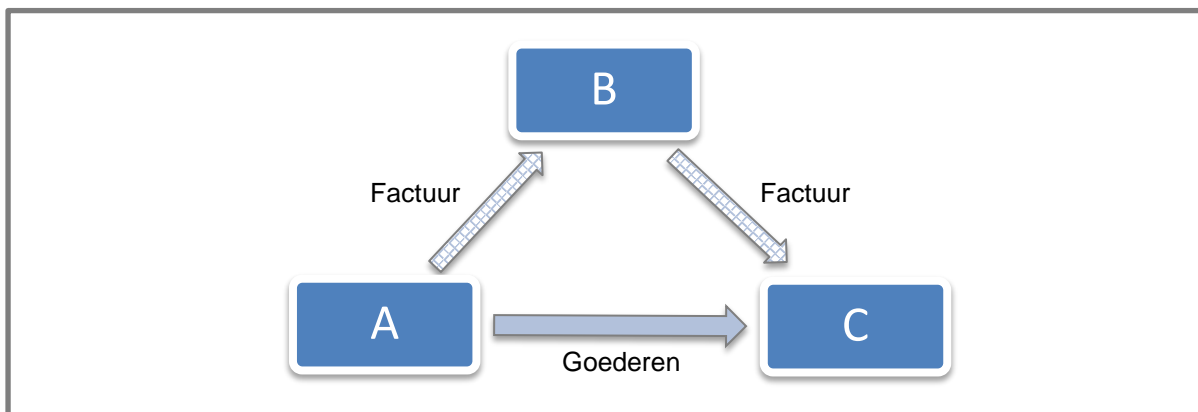
Goederenrekening

- Algemene goederenhandel op betalingsbalansbasis
- Driehoekshandel
- Niet-monetair goud

De algemene goederenhandel op betalingsbalansbasis is grotendeels gebaseerd op de statistiek buitenlandse handel. In paragraaf 5.2 wordt er meer informatie gegeven over deze relatie.

Driehoekshandel is de aankoop van goederen door een ingezetene (B) van een niet-ingezetene (A), gevolgd door de wederverkoop van dezelfde goederen aan een andere niet-ingezetene (C), waarbij de goederen rechtstreeks worden vervoerd van de ene niet-ingezetene naar de andere niet-ingezetene, tussen wie geen rechtstreekse contractuele band bestaat.

Kader 2.2 Driehoekshandel

Niet-monetair goud heeft betrekking op alle goud, met uitzondering van monetair goud⁴. Het omvat naast fysiek goud (afkomstig van de statistiek buitenlandse handel) ook toegewezen goudrekeningen⁵.

⁴ Monetair goud is goud dat door de Nationale Bank van België wordt aangehouden en beheerd als reserve en dat bijgevolg wordt opgenomen in de post "reserves" van de betalingsbalans (zie hierna).

⁵ Toegewezen goudrekeningen: rekeningen waaraan specifieke te identificeren goudstaven worden toegewezen.

2.2. De dienstenrekening

De dienstenrekening kan worden onderverdeeld in dertien verschillende rubrieken, zie kader 2.3. De onderverdeling is gebaseerd op het type van de geleverde dienst, zie kader 2.4 voor enkele concrete voorbeelden.

Kader 2.3: De dienstenrekening

Dienstenrekening

- Maakloon⁶
- Onderhoud en herstelling
- Vervoer
- Reisverkeer
- Communicatie, informatica en berichtgeving
- Constructie
- Verzekerings- en pensioendiensten
- Financiële diensten
- Royalty's en licenties
- Overige zakelijke diensten
- Persoonlijke, culturele en ontspanningsdiensten
- Overheidsdiensten, niet elders vermeld
- Niet toegewezen diensten

Kader 2.4: Voorbeeld diensten

Een Belgisch bouwbedrijf sluit een verzekering af in Nederland: dit wordt geregistreerd als een invoer van een verzekeringsdienst en niet als een constructiedienst.

Een Belgisch restaurant, lid van een internationale keten, betaalt als franchisenemer jaarlijks een vergoeding voor het gebruik van de intellectuele eigendomsrechten van een buitenlandse franchisegever (o.a. de merknaam, de logo's en de recepten): dit wordt geregistreerd als de invoer van royalty's en licenties.

2.3. De primaire inkomensrekening

De primaire inkomensrekening bestaat uit zowel het betaalde als het ontvangen inkomen ingevolge arbeid, het aanhouden van financiële activa en passiva of de verhuur van natuurlijke hulpbronnen.

Kader 2.5: De primaire inkomensrekening

Primair inkomen

- Arbeidsinkomen
- Inkomen uit beleggingen en investeringen
 - Inkomen uit directe investeringen
 - Inkomen uit beleggingen in effecten
 - Inkomen uit overige financiële activa en passiva
 - Inkomen uit reserves
- Overig primair inkomen

⁶ Maakloon is het loon voor de bewerking van goederen waarbij de bewerker geen eigenaar wordt van de afgewerkte producten.

Het arbeidsinkomen wordt enkel geregistreerd als de werkgever en werknemer ingezetenen zijn van een verschillende economie. De relatie tussen werkgever en werknemer is hierbij essentieel. Indien er geen werkgever-werknemersrelatie bestaat, omdat er sprake is van een zelfstandige, dan wordt de geleverde prestatie geboekt als een dienst en niet als primair inkomen.

Kader 2.6: Voorbeeld arbeidsinkomen

Een bouwvakker woont in Belgisch-Limburg en heeft een arbeidscontract bij een Nederlandse bouwonderneming. In de betalingsbalans zal zijn hele inkomen worden opgenomen als arbeidsinkomen, wat gepaard gaat met een verhoging van de financiële activa in de financiële rekening (vordering op het buitenland).

Dezelfde Nederlandse bouwonderneming huurt een zelfstandige Belgische aannemer in om de bouwwerken in goede banen te leiden. Dit wordt in de dienstenrekening van de betalingsbalans geregistreerd als een constructiedienst, samen met een verhoging van de financiële activa in de financiële rekening (vordering op het buitenland).

Bovenstaande voorbeelden gelden enkel indien de Nederlandse bouwonderneming geen vestiging heeft in België. Indien de Nederlandse bouwonderneming een vestiging heeft in België en de bouwvakker en de aannemer via die vestiging betaald worden, dan zou de inkomensstroom niet geregistreerd worden in de betalingsbalans. Het betreft dan immers transacties tussen ingezetenen.

Het inkomen uit beleggingen en investeringen wordt ingedeeld volgens de functie van de onderliggende investering, namelijk in inkomens uit directe investeringen, beleggingen in effecten, overige investeringen en reserves. Dit zorgt voor een zichtbare link met de financiële rekening. In paragraaf 4 worden de verschillende categorieën uitvoeriger besproken.

2.4. De secundaire inkomensrekening

De secundaire inkomensrekening omvat de lopende overdrachten tussen ingezetenen en niet-ingezetenen. Overdrachten zijn goederen, diensten of andere activa (ook financieel) die worden geleverd zonder dat daar iets van economische waarde tegenover staat. Lopende overdrachten zijn alle overdrachten die geen kapitaaloverdracht (zie hierna) zijn.

Voorbeelden hiervan zijn kleine overdrachten van een Belgische ingezetene naar zijn familie in het buitenland of te betalen belastingen op een inkomen dat een niet-ingezetene heeft verdiend (bijvoorbeeld de inkomensbelasting die de Belgische bouwvakker van kader 2.4 betaalt in Nederland).

3. De kapitaalrekening

De kapitaalrekening omvat aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa en kapitaaloverdrachten.

Kader 3.1: De kapitaalrekening

Kapitaalrekening

- Aankopen en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa
- Kapitaaloverdrachten

Niet-geproduceerde niet-financiële activa bestaan uit natuurlijke hulpbronnen, contracten, leaseovereenkomsten, vergunningen, goodwill en marketingactiva zoals merknamen.

Het verschil tussen kapitaaloverdrachten en lopende overdrachten hangt in de praktijk samen met de wijze waarop de overdrachten worden besteed in het land van bestemming

Kader 3.2: Voorbeelden lopende overdrachten en kapitaaloverdrachten

Een eenmalige voedselzending naar Nepal na een aardbeving wordt beschouwd als een lopende overdracht. Derhalve wordt in de goederenrekening een uitvoer geregistreerd en in de lopende overdrachten een uitgave.

De aanleg van een waterleiding in Burundi door een Belgische vzw wordt beschouwd als een kapitaaloverdracht. Daarbij wordt in de dienstenrekening een uitvoer geregistreerd bij constructiediensten en in de kapitaaloverdrachten een uitgave.

4. De financiële rekening

De financiële rekening geeft een overzicht van alle transacties betreffende financiële activa en passiva. Ze bestaat uit vijf categorieën: directe investeringen, portefeuillebeleggingen, afgeleide financiële producten, overig financieel verkeer en reserves.

Kader 4.1 De financiële rekening

Financiële rekening

- **Directe investeringen**
- **Portefeuillebeleggingen**
- **Afgeleide financiële producten**
- **Overig financieel verkeer**
- **Reserves**

Er is sprake van een directe investering wanneer een ingezetene een invloed kan uitoefenen op het bestuur van een onderneming die een ingezetene is van een andere economie. In de praktijk wordt het bezit van 10% of meer van de stemrechten beschouwd als een directe investering.

Portefeuillebeleggingen zijn beleggingen in effecten, meer bepaald in aandelen en schuldbewijzen die geen directe investering of reserve zijn. Wat hen onderscheidt van het overig financieel verkeer is de verhandelbaarheid: portefeuillebeleggingen zijn beleggingen die gedurende hun looptijd van eigenaar kunnen veranderen.

De afgeleide financiële producten, ook financiële derivaten genoemd, zijn financiële producten die gekoppeld zijn aan de waarde van een onderliggend product. Voorbeelden van dit onderliggend product zijn: een ander financieel instrument, indexcijfers of een specifiek product, zoals graan.

Het overig financieel verkeer is een restcategorie en omvat de transacties die niet zijn opgenomen in de vier andere categorieën, zoals leningen en deposito's.

De reserves van een land staan onder het toezicht van de monetaire autoriteit; in België is dit de Nationale Bank van België. Ze stemmen overeen met de externe activa die worden aangehouden

voor rekening van de Belgische economie. Ze bestaan uit monetair goud, vorderingen op het IMF, obligaties en vreemde valuta's.

5. Link met andere statistieken

5.1. De internationale investeringspositie (IIP)

De internationale investeringspositie is het statistische overzicht van de vorderingen en schulden die ingezetenen ten aanzien van niet-ingezetenen hebben op een bepaald tijdstip. Dit is meestal aan het einde van een kwartaal of een jaar.

De nettopositie van de IIP wordt berekend door de schulden af te trekken van de vorderingen. Bij een positief resultaat is er sprake van een nettovordering op het buitenland, bij een negatief van een nettoschuld aan het buitenland.

De internationale investeringspositie aan het einde van periode t is gelijk aan de IIP aan het einde van periode t-1 plus enerzijds de betalingsbalanstransacties gedurende periode t en anderzijds wisselkoerswijzigingen, prijswijzigingen of overige wijzigingen, zoals herwaarderingen.

De indeling van de IIP stemt overeen met die van de financiële rekening van de betalingsbalans.

Kader 5.1 De IIP

Internationale investeringspositie

- Directe investeringen
- Portefeuillebeleggingen
- Afgeleide financiële producten
- Overig financieel verkeer
- Reserve-activa

5.2. De statistiek buitenlandse handel

De statistieken van de buitenlandse handel worden in België sinds maart 2001 gepubliceerd volgens twee verschillende concepten:

- De statistiek buitenlandse handel volgens communautair concept (CC) wordt opgesteld op basis van de door de Europese Commissie vastgelegde regels, zodat zij de Europese aggregaten kan opstellen. In grote trekken omvatten deze cijfers alle goederen die de landsgrenzen overschrijden, met uitzondering van goederen in transit⁷ en enkele vrij onbeduidende tijdelijke goederenbewegingen.
- De buitenlandse handel volgens nationaal concept (NC) wordt afgeleid van de buitenlandse handel volgens communautair concept. Deze gegevensreeks omvat enkel de in- en uitvoer waarbij een ingezetene partij is. De in- en uitvoertransacties van niet-ingezetenen die in België btw-plichtig zijn (zogenoemde fiscale vertegenwoordigers),

⁷ Goederen in transit (ook doorvoer genoemd) zijn goederen die louter door België worden vervoerd, zonder te worden ingeklaard. Dat zijn bijvoorbeeld goederen die een Nederlandse onderneming aan een Franse onderneming verkoopt en die door België van Nederland naar Frankrijk worden gevoerd. Of goederen die een Canadese onderneming verkoopt aan een Luxemburgs bedrijf en die ze met een speciaal douanedocument "in transit" naar Luxemburg laat verzenden. De goederen worden dan niet ingeklaard in België, maar in Luxemburg. Goederen in transit worden noch in de statistiek buitenlandse handel, noch in de betalingsbalans opgenomen.

waarbij geen ingezetene partij is, worden geëlimineerd. Dat zijn immers transacties die geen economische relevantie hebben voor België.

Het verschil tussen het nationaal en het communautair concept wordt “quasi-doorvoer” genoemd.

Kader 5.2: Relatie tussen het communautair en het nationaal concept

Terwijl de statistiek buitenlandse handel gericht is op de grensoverschrijding van goederen, is de goederenrekening van de betalingsbalans gericht op de eigendomsoverdracht van goederen. Die goederenrekening bestaat uit drie rubrieken: de algemene goederenhandel op betalingsbalansbasis, de driehoekshandel en het niet-monetair goud.

Om over te gaan van het nationaal concept van de statistiek buitenlandse handel naar de algemene goederenhandel van de betalingsbalans, zijn correcties nodig. Deze BOP-correcties zijn noodzakelijk om te voldoen aan de methodologische voorschriften van de betalingsbalans:

- De in- en uitvoer van fysiek goud worden afgetrokken omdat dit tot een aparte rubriek van de goederenrekening van de betalingsbalans behoort (zie verderop).
- De gegevens over gasvormig aardgas uit de statistiek buitenlandse handel worden vervangen door cijfers afkomstig van een specifieke betalingsbalansenquête. Het gasvormig aardgas in de statistiek buitenlandse handel omvat immers alle aardgas dat de grens overgaat, ongeacht of een Belg eigenaar wordt of niet. Omdat dit niet voldoet aan de voorschriften van de betalingsbalans, werd in 2013 een specifieke enquête opgestart. Deze is bestemd voor Belgische ondernemingen en peilt alle eigendomsoverdrachten van gasvormig aardgas.
- Goederen die de grens overgaan maar geen eigendomsoverdracht inhouden, worden geëlimineerd:
 - maakloon: het loon voor de bewerking van goederen waarbij de bewerker geen eigenaar wordt van de afgewerkte producten. Omdat er geen eigendomsoverdracht plaatsvindt, wordt maakloon in de betalingsbalans aangezien als een dienst, niet als een goederentransactie. De maakloonvergoeding maakt bijgevolg deel uit van de dienstenrekening. Voor de statistiek buitenlandse handel is maakloon een goederentransactie, waarbij de

- brutostromen (waarde van de goederen vóór en na maakloon) worden geregistreerd.
- goederen verzonden vanuit België naar een Belgische bouwplaats in het buitenland
 - Goederen die wel van eigenaar veranderen maar niet de grens overgaan, worden toegevoegd:
 - boordproviand aangekocht door een ingezetene in buitenlandse havens
 - goederen geleverd aan de Europese instellingen in België
 - Postpakketten tussen particulieren worden toegevoegd op basis van informatie van de kredietkaartmaatschappijen.

Kader 5.3: Relatie tussen “statistiek buitenlandse handel” en “goederenrekening betalingsbalans”

